

Дәріс №13. Тарих философиясы

Оқыту әдістері/дәріс түрі: ауызша баяндау, талқылау

Оқытудың техникалық құралдары, көрнекі құралдар: интерактивті тақта, сызба – кестелер

Дәрістің оқыту нәтижелері

ПОН 1- философияның тарихи дамуы контекстінде онтология мен метафизиканың негізгі мазмұнын сипаттау; болмысты философиялық түсінудің ерекшеліктерін түсіндіру; дүниетанымды табиғи және әлеуметтік дүниені философиялық рефлексия мен зерттеудің өнімі ретінде негіздеу; дүниені ғылыми-философиялық танудың әдістерін жіктеу.

ПОН 2- этикалық шешімдерді негіздеу және қабылдау үшін медиамәтіндерінің философиялық аспектісін, әлеуметтік-мәдени және жеке жағдайларды талдау;

ПОН 3-мифологиялық, діни және ғылыми дүниетанымның мазмұны мен ерекше белгілерін түсіндіру; қазіргі әлемдегі адамның әлеуметтік және жеке болмысының құндылықтары ретіндегі негізгі дүниетанымдық концепциялардың рөлі мен маңызын негіздеу.

ПОН 4- қазіргі жаһандық қоғамның өзекті мәселелеріне қатысты өзінің моральдық ұстанымын тұжырымдау және сауатты дәлелдеу; кәсіптік саладағы мәселелердің философиялық мазмұнын анықтауға және нәтижелерін талқылауға ұсынуға маңызы бар зерттеулер жүргізу.

Дәрістің мазмұны (жоспары)

1. Тарих ұғымы және тарих философиясы пәні

Дәрістің тезистері;

1. Тарих ұғымы және тарих философиясы пәні

Дәріс мазмұнының 1-бөлімі бойынша тезистер

Тарих философиясы – жүйелік философияның маңызды бір бөлігі. Оның тараулары бірінен соң бірі келетіндей және сондықтан бірін бірі алдын ала ұйғаратындай болып құрастырылған. Бірақ сол уақытта әрбір тарауға оның басқа тараулары кірігіп өтетіндей болып шығады. Тұтастық ретіндегі философияның тараулары сол мезгілде, оларда өзара қиысынды үйлескен, ерекше триадаларға үштіктерге біріктірілген. Бірінші үштікке мыналар енеді:

- 1) онтология (тұтастық әлем туралы ілім),
- 2) антропология (адам туралы ілім),
- 3) гносеология (таным туралы ілім).

Екінші триадаға енетіндер:

- 1) тарих философиясы,
- 2) мәдениет философиясы,
- 3) әлеуметтік философия.

Сондықтан, тарих философиясы қисынды түрде онтологияны, антропологияны, гносеологияны ұйғарады және өзінің дүниетанымдық пен методологиялық негіздері ретінде атап айтқанда олардың жалпылама принциптерін, категорияларын және ұғымдарын алады. Философияның кез келген тарауы және жалпы философия ретінде, тарих философиясы өз пәніні – тарихты жалпылық деңгейінде алады және зерттейді, сондықтан ол қандай жағдайда болмасын ғылым бөлімі ретіндегі тарихқа редукцияланбайды.

Тарих философиясының пәні – тарихи процестің мағынасы мен жалпылама мазмұны, оның жалпылама заңдылықтары, ал сонымен бірге тарихи зерттеудің методологиясы.

«Философия тарихы» термині дегенмен тек XVIII ғ. енгізілгенімен (оны Ф.М. Вольтер, 1765 ж. жарияланған өзінің «Тарих философиясы» еңбегінде енгізді), философиялық тарихи идеялар тіпті көне заманда туындай бастайды. Солай, белгілі философ А.Ф.Лосев грек антигіндегі бұл идеялардың жалпылама суреттемесін берді. Нақтылы тарих философиясының негізінде қашанда уақыттың белгілі бір үлгісі жатады. Антиқ тарих

философиясы уақыттың қайталанбалы моделіне бағдарланған, сондықтан оның сол немесе басқа түрлеріне мәңгі қайтып келу идеясы тән болды. Батысеуропалық ортағасырлық тарих философиясы христиандық негізде тура сызықтық, бірақ түпкі уақыт моделіне сүйенді. Жаңа және қазіргі дәуірлердегі тарих философиясы тура сызықтық шексіз уақыт моделіне бағдарланды.

Антикалық та, ортағасырлық та тарих философиясы философияның дербес тарауы болып бөлінбеді, бірақ, айтпақшы, соңғының басқа тарауларында таратылып жіберілді. Ортағасырлық дәуірде оның үстіне тарихи философияның мәселелері католиктік теология шектерінде шешілді. Философиялық жүйенің дербес саласы ретінде оның қалыптасуы, қашан философия көпті немесе азды дін мен теологиядан эмансипацияланған, Жаңа дәуірде басталды. Ол Ф.М. Вольтердің, М.Ж. де Кондорсенің, Дж. Виконың, И.Г. Гердердің және әсіресе Г.В.Ф. Гегель мен К. Маркстің шығармашылығымен байланысты. Гегель «Тарих философиясы бойынша дәрістер» деп аталған еңбегін қалдырды, ал Маркстің бүкіл философиясы, Н.А.Бердяевтің дұрыс ескертуі бойынша, жүйе түрінде баяндалмағанына қарамай, ең алдымен тарих философиясы болып табылады». XX ғ. тарих философияның тұтас қатардағы баламалары пайда болды, олардың кейбіреулері осы томда көрініс тапқан.

Тарих философиясы мен тарих ғылымы арасындағы корреляцияны талдауға байланысты бір маңызды мәселеге - тарих ғылымының құндылық бағдарына тоқталмай кетуге болмайды. Барлық әлеуметтік пәндер қандай-да бір түрде дүниетанымдық сипатқа ие. Бірақ тарих ғылымының өзіндік ерекшеліктеріне байланысты зерттеушінің философиялық ұстанымдары оның тұжырымдары мен жалпылауына үлкен әсер етеді. Бір фактіні саяси бағытына байланысты әр түрлі айтуға болады. Осыған орай, тарихи тұжырымдар көбінесе өзінің ғылыми сипатын жоғалтады, өйткені ғылыми нәтижелер объективті және дәйекті болуы керек.

Неміс философы Гердер бүкіл адамзат тарихының кең панорамасын беретін «Адамзат тарихы философиясының идеялары» атты көлемді еңбек жазды. Неміс ағартушысы жазғандай, ол адамзаттың пайда болуынан бастап бүкіл тарихын сипаттайтын ғылымға қызығушылық танытты. Гердер үшін мұндай ғылым - тарих философиясы. Тарих философиясының арнайы пән ретінде қалыптасуында Гердердің философиялық-тарихи шығармашылығы маңызды рөл атқарды. Ұлы Гегель тарих философиясымен айналысты. Ол «дүниежүзілік философиялық тарих» терминін енгізді, ол осы арқылы тарих философиясы туралы жалпы ой-пікірлерді білдірді. Ол барлық тарихнаманы үш түрге бөлді:

- 1) бастапқы тарихы;
- 2) рефлексиялық тарих;
- 3) философиялық тарих.

XIX ғасырда тарих философиясы толық ғылыми азаматтық алады. Ресейде Н.И. сияқты көрнекті философтар мен тарихшылар. Кареев, В.М. Хвостов, В.И. Герриер, Л.В. Карсавин, С.Л. Франк. Х.Раппорттың айтуынша, тарих философиясы адамзат тағдыры, оның даму перспективалары туралы ой қозғаған барлық ұлы ойшылдардың - Вико, Гердер, Кант, Маркс және басқалардың назарында болды. Раппорт тарих философиясының екі мағынасын анықтайды: теориялық және практикалық. Теория тұрғысынан тарих философиясы, өйткені ол бүкіл тарихи процесті теориялық тұрғыдан түсінуде адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандырады, өйткені ол кез-келген тарихтың ғылыми табиғаты үшін қажетті шартты білдіреді. Тарих философиясының практикалық маңызы оның адамдардың практикалық өміріне, олардың белгілі бір саяси шешімдер қабылдауына тікелей әсер ететіндігінде. Барлық адамдар адамзат қайда бағыт алып бара жатқанын білуі керек және бұл сұраққа тарих философиясы жауап береді.

Сонымен, кейбіреулер (онтологтар) басты назарды тарихи процестің болуына аударады, ал басқалары (гносеологтар) - тарихи өткенді теориялық қайта құруға. Бірақ

гносеология мен онтологияны бір-бірінен бөлуге болмайды. Білім объектісі жоқ білім теориясы теория болудан қалады, өйткені адамдардың практикалық іс-әрекеттерін зерттемей, қоғамдық қатынастарды талдамай, адамзат қоғамының мәні мен мақсатын нақтыламай-ақ, ол өзін ғылыми теория деп санай алмайды, яғни, білім объектісі болмаса, білім теориясы болмайды. Сондықтан тарих философиясының пәні әрі гносеологиялық, әрі техникалық, әрі онтологиялық мәселелер болып табылады. Ол оларды біртұтастықта, өзара байланыста қарастырады, дегенмен оларды тереңірек зерттеу мақсатында оларды бір-бірінен бөлек талдай алады.

Дәріс бойынша бақылау сұрақтары:

Жеңіл деңгей

1. Тарих мәселелері және тарихнама түрлері

Орташа деңгей

1.Тарих философиясының тараулары

Күрделі деңгей

1.XXI ғ. тарихи процестердің мәні

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Негізгі:

1. Ғабитов Т. Философия. Оқулық. Алматы, «Заң әдебиеті», 2018.
2. Кенни Энтони. Батыс философиясының жаңа тарихы, 2- том, Орта ғасыр философиясы: оқулық. Алматы, 2018.- 400 б
3. Темірғалиева Қ.А., Бәкірова А.Т. Философия: оқу құралы. Алматы, 2016.
4. Рысқалиев Т.Х. Философия тарихы:оқулық. Алматы, 2015.
5. Алтаев Ж., Қасабек А. Философия тарихы. Оқулық. Алматы, 2017.
6. Алтаев Ж., Қасабек А. Қазақ философиясы. Оқулық. Алматы, 2017.
7. Хрусталеv Ю. М. Философия:учебник. 2015.

Қосымша:

1. Шадинова Г.А., Көлеген Г.Б. Философия негіздері. Оқу-әдістемелік құрал.– Түркістан: Тұран. 2018.
2. Қоңырбаева К. Қазақ философиялық ойы эволюциясындағы еркіндік идеясы. Алматы, 2013
3. Сағиқызы А. Гуманистік дүниетаным: Әлеуметтік- мәдени негіздер. Монография. Алматы. 2013
4. Дайрабаева Г.Б., Шадинова Г.А. Ақпарат философиясы. Жоғары оқу орындарының магистранттарына арналған лекциялық жинақ. Түркістан, 2018
5. Философияның таңдаулы 25 кітабы Аударм.: Құранбек Ә., Рыскиева А.А. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018

WEB сайттар:

- 1.Кенни Энтони. Батыс философиясының жаңа тарихы, 1- том, Орта ғасыр философиясы. Астана, 2018. <http://rmebrk.kz/>
2. Жекебаева М.Ә. Философия. Оқу құралы. Алматы, 2018. <http://rmebrk.kz/>
3. Бондаренко Ю.Я., Зекрист Р.И. Философия. Учебно-методическое пособие. Шымкент, 2019. <http://rmebrk.kz/>
4. Шинтаева Ф.Е., Жуматаева Ж. Основы философии. Москва, 2013. <http://rmebrk.kz/>
5. Горелов А.А. Основы философии. Москва, 2013. <http://rmebrk.kz/>
6. <https://massaget.kz/blogs/27364/>

